

**КОЛЬОРИСТИЧНА СЕМАНТИКА В СТРУКТУРІ ХУДОЖНЬОГО
ТЕКСТУ ГРИГОРІЯ КОСИНКИ**

У статті досліджується «живописна» складова індивідуального стилю Григорія Косинки, яка допомагає автору відтворити людську екзистенцію у складний пореволюційний час.

Ключові слова: кольористика, враження, екзистенція.

Досліджуючи феномен внутрішнього світу художнього твору, необхідно звертати увагу на його кольористичну як важливий функціональний засіб «генерування естетичної енергії». У кожного автора «живописна» складова має свої сутнісні характеристики, що залежать не тільки від особливостей художнього мислення окремого письменника, а й від особливостей художнього мислення певної літературної епохи. Кольористика художнього світу твору набула особливої актуалізації на межі ХІХ-ХХ століть, коли естетика імпресіонізму, а потім і експресіонізму із живопису розповсюдилася у сферу літератури. Г. Ключек наголошує: «Якщо письменник намагається втілити у слово якусь свою візію, то чим виразнішою і яскравішою буде картина, що постає в його уяві, то сильнішою буде здатність твореного ним тексту (...). Ідеться, до речі, про одну з важливих таємниць літературної творчості, що повинна розв'язуватися із залученням кількох наук, і насамперед психології. Розв'язування цієї проблеми означає наближення до розуміння зв'язку: енергетика митця – енергетика твореного ним тексту» [2, с. 10]. Енергетика Григорія Косинки живить той особливий колорит, що дозволяє читачеві зрозуміти і заглибитись у психологію пореволюційного села. Через колір, звукові враження письменникові вдалося відтворити реальний перебіг психічних процесів, порухів душі людини в їхній дійсній складності.

Григорій Косинка зображує людську екзистенцію у складних обставинах соціальної взаємодії, коли людині треба зважитись на вибір, який часто межує з трагічним розв'язанням життя, навіть із загрозою смерті. Чорний колір асоціюється з нейтральною семантикою як засіб власне номінацій, або з негативним відчуттям – зі смертю, тугою, смутком, тривогою. Приміром, синтаксична конструкція чорного створює передумови для виділення кольору як домінуючого чинника у відтворенні трагедії куркуля Рудика із новели «Змовини»: «Рудик ударив коні по стегнах віжками, а сам схилив заклопотану голову аж на груди; чорний,

приношений кожух охляп, звисав на його кремезному й дужому тулубі. А злоба й журба вчорнили йому обличчя» [1, с. 182]. Рудик – працюючий, хазяйновитий чоловік, який передовсім цінує такі риси в інших. Намагаючись уберегти своє добро, він вирішує засватати дочку Наталку за Михайла, бо той, хоч і бідний, однак, «як з міді вилитий, хазяйнує» [1, с. 186]. Коли ж мати Михайла не пристає на змовини з хазяїном, він змушений виряджати у хмарну ніч дочку з невісткою на далекий хутір. Темний колір у структурі оповідання стає опорним компонентом авторських роздумів, несучи на собі основне семантичне навантаження: «Стояв на подвір'ї непорушно, ніби з каменю тесаний... А над головою Рудикові, вергаючи хмарами, проходила темна вітряна ніч» [1, с. 194].

Сірий і сивий кольори диму, куряви, туману знебарвлюють все довкола, покривають невиразністю, невизначеністю: «Наддніпрянське вкрилось, як і інші села, густими, сірими осінніми туманами», «Січе осіння мряка, оббиває вітер необставлені хати – хазяйство сільської голоти...» («В хаті Штурми»), «...а курява, розвішана на тинах, як сіре-сіре полотно, котиться слідом клубком, спинається на горбах у стовпи і – тільки іноді випливе норцем з пилуги якась селянська дитина, гукне – і далі знов селом – сіре полотно...» («Сходка»), «Три сірі постаті вирівнялись на білому снігу, поправили затвори і рушили за молодим офіцером» («Перед світом») тощо.

У мовній палітрі творів Григорія Косинки переважають опосередковані, метафоричні, символічні кольорообрази зображення крові, кровопролиття, пов'язаного з повстаннями, революцією, війною. У новелі «На золотих богів» із кожним гуком ворожої артилерії «піднімаються до неба криваво-червоні стежки полум'я», клетотить бій, червоною кривцею вмий», окроплюється «біла гречка з медами гарячою кров'ю», але «червона селянська воля» боронить «тілами, кров'ю свої оселі од армії «золотих богів» [1, с. 27]. Коли червона кров Сеньки-кулеметника полилась на потолочену пшеницю, заплакали села, а сонце озолотило похмурі хмари і «втопило червону багрянцю, як той сум, у ставу та й прослало над пожарищем» [1, с. 28].

У новелі «Темна ніч» – крайня напруга переживань людини, яка прямує назустріч смерті: «Сріблястим листом поклонився явір коло порога, як вели в невідому хату невідомого чоловіка на весілля смерті криваве» [1, с. 45]. Зацвітає кривавими квітами Оленчин сум у новелі «Заквітчаний сон»: «...Уже немає Андрія, Оленко... У нас як заспівали звечора кров'ю кулемети, то до самого ранку не вгавали: крилами били над кручами криваву пісню...» [1, с. 49].

Яскраві взірці пейзажних конструкцій з кольоропозначенням кривавий, червоний знаходимо у багатьох творах. Наприклад: «Кривавий

лист калини на грудях, чоботи – рілля, а сама (осінь) плювала у степ і мрякою-дощами давила села» («Сорочка»), «Соромом горять тоді берези: немає де сховатись, присісти; стоять розперезані, а сонце січе над ними червоний оксамит» («Зелена ряса»), «...він стояв на колінах коло кулемета, а очі потопали на сході, де вплив уже наполовину криваво-огненний диск сонця» («Мати»). Особлива настроєва атмосфера у новелах Григорія Косинки досягається також через звукові образи, виражені дієсловами з колористичною семантикою: «стогнали», «гнулися», «запеклися», «тремтіли». Саме вони передають психічний стан автора, який бачить село у колі страху, болю та зневіри: «Я знаю одно: серце моє запеклося на руїнах пожежі, що подекуди ще й досі горіла, спопеліло стражданням села...» [1, с. 129].

У цьому пореволюційному хаосі для Григорія Косинки істотною стає внутрішня свобода, свобода у виборі істини, добра, справедливості, гуманізму. Син, намагаючись врятувати хвору матір, крізь свист куль летить у ніч, що поволі скидає чорну кирею над борами, дивиться на синьо-білі обличчя солдатів, що нагадують мерців, і знає напевне – «сьогодні буде золотий день» [1, с. 137]. Таким чином автором реалізується осмислений, позитивний зміст людської діяльності. Його персонажі докладно маніфестують рівень власного розуміння життєвої ситуації, світоглядні засади, уявлення про методи і засоби впливу на зміни власного та суспільного буття. Так, у багатьох новелах Григорія Косинки зустрічається опис сонця – джерела світла і тепла. Воно дає життя, символізує знання, справедливість, милосердя. Виразно опозиції світло-темрява і тепло-холод зреалізовані в новелі «Мент», у якій заповнені світлом пейзажі золотого поля – «Стежка. Кругом, як море, хвилюється пашня. П'яно чарує шелест пшениці, що переплітається з дзвониками та берізкою, де-не-де манячать копи» – протиставляються темній мертвотності канцелярської зали, де засідають представники нової влади. Відчуття браку світла (боротьби за життя) супроводжується у героїв відчуттям перевтоми, гіркоти: «А тут, вгорі, – синя далечінь неба, а з нами сірі німі стіни – давлять-давлять...» [1, с. 19].

Письменник антропоморфізував природу сонця, водночас переніс космічні ознаки на світ людських почуттів. Воно є символом надії на відродження гармонії духовного та тілесного у житті людини. «Сонце, сонце... Білосніжні хмаринки, як пір'я, легенько пливуть краями неба і, здається, вартують красу-сонце, що соромливо кидає на білий мармур золоті поцілунки...» – так починається новела «Під брамою собору» [1, с. 17]. Згодом небесному світилу автор протиставить темряву, що асоціюється із глибинами людської душі, її чуттєвістю. Біля собору відбувається сутичка між старцями, поведінка яких нагадує собачу: рвуть,

хватають кинуту їм милостиню. Схожу картину спостерігаємо в поемі П. Тичини «Золотий гомін», на яку ліричний герой реагує закликом: «Хліба їм дайте, хай звіра в собі не плакають!». Кінцевим обрамленням Косинчиної новели є опис сонця, яке «кинуло ласкавий промінь на браму, освітило нужденних і злих старців і сховалось за банями Софійського собору» [1, с. 18].

Золотий колір відрізняється найчастіше позитивним семантичним забарвленням, хоч не завжди несе заряд радості та світла. Іноді викликає у читача негативні емоції. Безглуздою у новелі «Десять» видається смерть комуніста Рубеля від рук повстанців у житах, що співали «сонячну пісню золотого степу, ніжну, радісну» [1, с. 36]. Так звана «громадянська» війна роз'єднала українську громаду, тому годі шукати гармонію в світі, де «за чорними борами хмари білі, мов розірвані знамена сонця» [1, с. 52].

Негативне оцінене забарвлення золотого зближує його з жовтим, тому що жовтий – це колористичний символ, що передає почуття внутрішнього пригнічення, принижень, внутрішньої дисгармонії. У новелі «За земельку» нещасливе подружнє життя нареченій Палазі провіщають не лише весільні скрипка, що плаче-тужить, і бубон, що бубонить про біду, але й природа: «Вечоріло. Над ставом вода парувала; сизо-жовтий туман жита криє, а болотяні віхи воду дмуть – лихо буде...» [1, с. 20]. Учитель математики Короп із новели «Циркуль» нагадує жовтий будяк, який спопелів під палючим сонцем, але, цупко тримаючись за життя, вп'явся сивими лапами в землю : «...села назустріч – голодні й голі, а пожовтів Короп уже давно; оце тільки в дорозі його вид попикся та почав лупатися, а костисте тіло носити стало важко...» [1, с. 145]. І все-таки у трагічному вихорі змін герої Григорія Косинки здатні пізнавати щастя від духовної єдності зі світом, бути причетними до краси землі, води, неба : «Згори зліз вечір, засвітив одну зорю – темно, кашлянув тіннями, подумав і спересердя на тоненькі золоті лінії сонця кинув ще одну зорю над св. Лаврою – засвітилась, і, веселий, як майнув тоді по небу зорі сіять ... Золота луска» («Місячний сміх»).

Як бачимо, для зображення художнього простору, психічного світу людини Григорій Косинка орієнтується на імпресіоністичну концепцію кольору, що допомагає автору наповнити смислом усі елементи сюжету, створюючи, таким чином, містку новелу.

Аннотація

В статтє исследується «живописная» составляющая индивидуального стиля Григория Косинки, которая помогает автору воссоздать человеческую экзистенцию в сложное послереволюционное время.

Ключевые слова : колоризмы, впечатление, экзистенция.

Summary

The article examines the «pictorial» component of Hryhoriy Kosynka's individual style which helps the author to reproduce the human existence in a complex post-revolutionary time.

Key words: *colouristic, impression, existention.*

Література

1. Косинка Г. Заквітчаний сон / Г. Косинка. – К.: Веселка, 1990. – 309с.
2. Клочек Г. Художній світ як категоріальне поняття / Григорій Клочек // Слово і Час. – 2007. – № 9. – С.3-14.

УДК 821.161.2

Оксана Залевська
(Івано-Франківськ)

ХУДОЖНЄ МИСЛЕННЯ РОСТИСЛАВА ЄНДИКА: ДИСКУРС ЕКСПРЕСІОНІЗМУ

У статті простежено особливості художнього мислення Ростислава Єндика, вплив засобів експресіонізму на творчу манеру автора.

Ключові слова: *експресіонізм, драматизм, духовність, особистість.*

Орієнтуючись на зображення глибинного переживання людини, Ростислав Єндик передає внутрішній світ героя у двох важливих вимірах – психологічному й духовному, внаслідок чого герой осмислює своє ставлення до світу і самого себе. Самотність, відчуження індивіда, життя і смерть, відповідальність за своє існування – ці та інші проблеми постають у творах письменника в їх екзистенційному значенні. Образи сучасників, створені письменником, помітно вирізняються індивідуальністю, вони є водночас авторською інтерпретацією українських етноментальних характеристик і безпосередньою рефлексією на довкілля, реальні життєві події. Наголосимо й на тому, що Ростислав Єндик, подібно до експресіоністів, схильний поєднувати в одній людській особистості добро і зло, прекрасне і потворне, прагнучи правдиво віддзеркалити дійсну реальність: «Де інші падали змучено, там він міцно стояв на ногах і сміявся з них розкотистим реготом, свідомий своєї перемоги. Було в ньому щось від Божого, може й диявольського [3, с. 109]». Спільним для митців-експресіоністів є також «пристрасний пошук нових форм, які да-